

OY VE ÖTESİ

herkes için eşit oy hakkı

ÇALIŞTAYI

SONUÇ RAPORU

www.oyveotesi.org

HERKES İÇİN EŞİT OY HAKKI ÇALIŞTAY SONUÇ RAPORU

06.10.2024 tarihinde Çankaya Belediyesi Yaşar Kemal Kültür Merkezi Kongre Merkezinde Oy ve Ötesi Derneğinden Herkes için Eşit Oy hakkı konu başlıklı 4 oturumda çalıştay yapıldı. Çalıştaya katılımcı olarak davet edilen tüm panelistler katılım sağladı ve sorun tespitleri ile çözüm önerilerini sundu. Buna göre odak gruptaki oy hakları fiili ve kanuni olarak ellerinden alınan kişilerin oy haklarının yeniden tesis edilebilmesi için çözüm önerileri bu rapor detayında bulunmaktadır. Çalıştaya kamu kurumları, mecliste grubu bulunan siyasi partiler, cezaevleri komisyonu ve kadın erkek fırsat eşitliği komisyonunda görevli milletvekilleri ile büyükelçilikler davet edilmiş olup ilgililerce katılım sağlanamamıştır. Çalıştayda Yüksek Seçim Kurulu, Türkiye Barolar Birliği, Ankara Barosu temsilcileri ile Türkiye İşçi Partisi, İyi Parti ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ilgili temsilcileri ile çalıştaya katılmış ve katkı sunmuşlardır.

Çalıştaya Davet Edilen Kamu Kurumları:

- Adalet Bakanlığı,
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,
- Ankara Barosu
- Ankara Büyükşehir Belediyesi (Hukuk Müşavirliği, Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı)
- Çankaya Belediyesi (Hukuk Müşavirliği, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü),
- HAVELSAN
- İç İşleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Polis Akademisi,
- Milli Savunma Bakanlığı,
- Türkiye Barolar Birliği
- Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı,
- Yüksek Seçim Kurulu

Çalıştaya Davet Edilen Sivil Toplum Örgütleri;

Bilişim Hukukçuları Derneği, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği(CEİD), Denge ve Denetleme Ağı, Derin Yoksulluk Ağı, Eşit Haklar için İzleme Derneği, Genç Düşünce Enstitüsü, Kadın Adayları Destekleme Derneği(KADER), Kadının İnsan Hakları Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Özgürlük Araştırmaları Derneği, Paylaşımçı Toplum Vakfı, Sivil Toplum Destekleme Derneği, Uçan Süpürge Vakfı, Sosyal Demokrasi Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Kadın Dayanışma Vakfı

Çalıştaya Davet Edilen Siyasi Partiler ve Milletvekilleri

Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti), Milliyetçi Hareket Partisi, İyi Parti, Gelecek Partisi, Demokrasi ve Atılım Partisi, Saadet Parti, Türkiye İşçi Partisi

- Cezaevleri Komisyonu Milletvekilleri: (Katılım Sağlayan hiçbir milletvekili ve danışmanı olmamıştır)

İbrahim YURDUNUSEVEN, Mustafa ALKAYIŞ, Yüksel Selçuk TÜRKOĞLU, Mustafa Yavuz, Mehmet Sait YAZ, Adem YILDIRIM, Naci ŞANLITÜRK, Mahmut TANAL, Nevroz UYSAL ASLAN.

- Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu: (Katılım Sağlayan hiçbir milletvekili ve danışmanı olmamıştır)
Çiğdem Erdoğan, Gamze Taşçier, Tuba Vural Çokal, Pelin Yılık, Ayşe Sibel Ersoy, Ruken Kilerci, Aliye Timisi Ersever, Aliye Coşar, Ayhan Salman, Selma Silkin Ün, Suna Kepoğlu Ataman, Ercan Öztürk, Fatma Öncü, Türkan Elçi, Elif Esen, Seda Gören Bölük, Özgül Saki, Şebnem Bursalı, Fatma Serap Ekmekçi, Ayşe Böhürler, Şenol Sunat, Ayça Taşkent, Çiğdem Koncagül.

Çalıştayda Tebliğ Sunan Akademisyenler ve Tebliğ Konuları;

1. Oturum:

- Askeri Öğrenciler ve Er-Erbaşların Oy Hakları-Doç. Dr. Ozan ERGÜL (TOBB-ETÜ Hukuk Fakültesi)
- İkamet ili Dışında Geçici Görev ile Görevlendirilen Kolluk Güçlerinin Oy Hakkı: Dr. Öğr. Üyesi Dilhun AYAYDIN (Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Adrese Dayalı Kayıt Sistemi Sebebiyle Mahalli İdare Seçimlerinde Görevlendirilen Kolluk Güçlerinin Oy Hakları Dr. Öğr. Üyesi Murat Erdoğan(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Mahkumların Oy Hakları: Arş. Gör. Furkan YILMAZ (Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi)

2. Oturum: Diaspora

- Doç. Dr. Damla BAYRAKTAR AKSEL (Bahçeşehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)
- Dr. İnci Öykü YENER RODERBURG (Köln Üniversitesi Uluslararası İlişkiler)

3. Oturum: Kadın Sığınma Evlerinde Kalan Kadınların Oy Hakları ile Evsizlerin Oy Hakları

- Kadın Hakları ve Siyasal Katılım Bakımından Oy Hakkı: Doç. Dr. Emel BADUR (Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Uygulama Gözünden Sığınma Evleri ve ŞÖNİM: Av. Zeynep TEPEGÖZ (Ankara Barosu Yönetim Kurulu Üyesi, Gelincik Merkezi Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi)
- Kadın Sığınma Evleri Uygulamaları ve Dünya Örnekleri: Doç. Dr. Çiğdem SEVER (Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Evsizlerin Oy Hakları- Av. Dr. Nezahat DOĞANAY (Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi)

4. Oturum: Dijital Seçim Sistemleri

- Seçimlerde Teknolojiyi Kullanmak: Dr.Aybike TUNÇ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Dijital Seçimler ve İdarenin Sorumluluğu: Dr. Serkan SEYHAN(İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi)
- Dezavantajlı Grupların Dijital Okur Yazarlıkları ve Dijitale erişimi-Dr. Öğretim Üyesi Eser US DOĞAN (Çankaya Üniversitesi)

1. Askeri Öğrenciler ve Er-Erbaşların Oy Hakları (Oturum 1):

Sorun Tespiti: Anayasal ve yasal yasaklar mevcuttur. Oy hakkına erişim için Anayasal ve yasal düzenlemelerin yapılması zaruridir.

Türkiye’de askeri öğrenciler ve er-erbaşların oy kullanma hakkı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 67. maddesi ve 298 sayılı Seçim Kanunu uyarınca sınırlandırılmış durumdadır. Er ve erbaşların oy hakkı Anayasa’nın 67. maddesinde askeri personelin oy kullanamayacağına dair hükümlerle kısıtlanmıştır. Yasa koyucunun bu kısıtlamadaki saiki ulusal güvenlik açısından büyük bir işlev yerine getiren askeri disiplini olgusu içinde hiyerarşik bir düzenle çalışması gereken bir devlet kurumu olmasındandır. Askeri hiyerarşik düzenin en altında yer alan er ve erbaşların ve askeri öğrencilerin serbest seçim ilkesinin gereği olan özgür iradeyle oy kullanabilmek için öncelikle o iradeyi geliştirebilmek, ardından da o iradeye uygun bir şekilde tercihinin ifade edebilmek anlamına gelen oy verme işlemini yapabilmekten mahrum olacağı düşünülmüştür. Emre tabi iradenin sevk ve idare altında oy vermelerinin muhtemel olmasından duyulan kaygıyla bu haktan hepten mahrum bırakılmaları gerektiği düşünülmüştür.

Silahlı Kuvvetler mensubu kavramının geniş tutulması ve askeri üniforma dahi giymeyen sivil memurların da askeri personel olarak tanımlanmasının yarattığı sorunlar da mevcuttur ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Türkiye’yi bu konuda da mahkum etmiştir. Silahlı kuvvetler mensupları, ve silahlı kuvvetlerde zorunlu askerlik hizmeti gereği belli bir süre asker kişi statüsüne girmek zorunda kalan aslında sivil kişiler olan ama hayatının belli bir döneminde asker kişi statüsüne yani o özel statüye girmek zorunda olan ya da zorunda bırakılan vatandaşların maruz kaldığı durum özel statü hukuku gereği bazı anayasal hakları yoktur.

Seçilme Yaşı ile alakalı yapılan değişiklikte doğan çelişki üzerine: 18 yaşından büyük askeri öğrenciler oy kullanamazken bağımsız aday olabilmektedirler. Kendi adaylığı için dahi oy kullanmasına izin verilmeyen ve kanuni engellerin kendi içinde çözümsüz bir noktada olduğu askeri öğrenciler, er-erbaşlar ile alakalı bütüncül yaklaşım ile oy hakkının tesis edilmesi gerekmektedir. Seçim hakkına sahip olmadan seçilmesi önünde hukuken bir engel olmayan askeri öğrenciler ile alakalı yasa boşluğu doğurulmuş ve hakkın özüne dokunulmuştur.

Yurt içindeki askeri personelin durumunun dışında da yurt dışında görevli askeri personelin durumunun da hak öznese olarak seçmeni kabul edip çözüme ulaştırma zorunluluğu vardır. NATO görevi ve Birleşmiş Milletler görevi kapsamında ve kimi zaman TBMM onayıyla sınır ötesine görevlendirilen kolluk güçlerinin içinde de muvazzaf subay ve astsubayların yanı sıra er-erbaşlar görev almaktadırlar. Dolayısıyla zarureten seçim günü ülke sınırları içinde de yer alamayabilirler. Yurt içindeki er-erbaşlar ile askeri öğrencilerin kanuni oy hakkı engeli kaldırılırken yurt dışındaki askeri personelin de oy hakkının çözümüne bütüncül yaklaşım çözmek zaruridir. Bunun için yöntem tartışmaları yapılabilir ve yöntem konusunda idare ile siyasal irade bir çözüm üretebilir. Yöntem serbest seçim ilkesine uygun olarak asker kişilerin oy hakkını korumak için gerekirse kışlada sandık kurulması sağlanmalı, ülkedeki seçim gününden önce başlatılan bir seçim takvimi işletmek çözüm ise erken oy kullanma yöntemleri değerlendirilmeli gerekirse izinli olarak gittikleri ikamet adresinde oy vermesinin önü açılmalıdır. Bunun için seçmen askeri personele seçim takvimine uygun olarak gerekirse seçimlik hak tanınmalıdır.

Mektupla oy kullanma fakat bildiğiniz gibi seçimlerin genel hükümleri hakkındaki kanunda mektupla oy kullanma sadece mahcup bir versiyonuyla sınırlı bir amaç için yurtdışında yaşayan vatandaşlar için getirilmişti yani asker kişiler kapsam içinde değildi ama mektupla oya ilişkin

düzenlemeye de anayasa mahkemesine itiraz edildi. Anayasa mahkemesinin temel itirazı yine serbest seçim ilkesiyle bağdaşmaz dediği için ülke örneklerinde olan mektupla oy verme yöntemi Türkiye için uygun bir yöntem Anayasa Mahkemesi Kararıyla kabul edilmemiştir.

Zorunlu ya da gönüllü olarak askerlik hizmeti çerçevesinde hayatın belli bir döneminde ilgili ülkenin ordusuna mensup kişilerin anayasal haklarının güvence altında olması, öncelikle tanınması ardından da güvence altında olmasıyla ilgili çalışmalar hak kavramına yaklaşımla ilgili olup askeri himet altında olan kişilerin oy hakları ile alakalı çözüm üreten ülkeler olmuşlardır.

- Dünya Örnekleri :

- ABD: ABD'deki askeri personel posta yoluyla oy kullanma hakkına sahiptir. Bu yasayla askeri personelin oy hakları koruma altına alınmıştır. ABD'de "Askeri ve Yurtdışı Seçmenlerin Seçim Yasası" (UOCAVA) kapsamında, yurtdışındaki askerler posta yoluyla veya elektronik oy kullanabilirler.
- İsrail: Askerler için kışlalarda sandık kuruluyor ve bu şekilde oy kullanma işlemi gerçekleştiriliyor.
- Hollanda: Hollanda'da askeri personel (öğrenciler, er ve erbaşlar dahil) sivil vatandaşlar gibi oy hakkına sahiptir. Hem Hollanda içinde hem de yurtdışındaki askeri personelin seçimlere katılımı mümkündür. Yurtdışında görev yapan askerler posta yoluyla veya elektronik oy kullanma sistemleri ile oy verebilirler.
- Almanya: Almanya'da da askeri öğrenciler ve er-erbaşlar seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir. Almanya'daki seçim sistemine göre, yurtdışında görev yapan askerler posta yoluyla oy kullanabilir. Almanya, askerlerin sivil haklarını koruma konusunda hassas davranır ve oy hakkı, anayasal güvence altına alınmıştır.
- Birleşik Krallık: İngiltere'de askeri personelin oy hakkı özel bir düzenleme ile korunmaktadır. Askeri personelin oy kullanabilmesi için "Servis Seçmen" (Service Voter) olarak kaydolması gerekir. Bu, özellikle yurtdışında görev yapan personelin posta yoluyla veya vekil aracılığıyla oy kullanmasını kolaylaştırır. Ayrıca, İngiltere'de askeri personel, normal vatandaşlar gibi yerel seçimlerde ve genel seçimlerde oy kullanma hakkına sahiptir.
- Brezilya: Brezilya askeri personelin oy hakkını koruyan ülkelerden biridir. Brezilya Anayasası'na göre 18 yaş ve üstü her Brezilyalı için oy kullanmak zorunludur, bu durum askeri personel için de geçerlidir, siviller gibi oy kullanırlar. Yurtdışında bulunan askeri personel, seçimlerde posta yoluyla oy kullanabilir.
- Arjantin: Arjantin'de askeri personel, yurtdışında görev yapıyor olsa bile seçimlerde oy kullanabilir. 2009 yılında yapılan anayasal düzenlemelerle, askeri öğrencilerin ve askerlerin oy hakkı netleştirilmiş ve yurtdışında görev yapan askerlere posta yoluyla oy kullanma imkanı tanınmıştır.

- **Çözüm Önerileri:** Türkiye'de askeri öğrenciler ve er-erbaşlar için seçim gününden önce erken oy kullanma, görev yerlerinde sandık kurulması, oy kullanma için özel yazılarının düzenlenmesi, izin için ayrıldığı adresin bağlı olduğu sandıkta oy kullanma, bulunduğu ilde hangi okulda görevlendirileceği belirsiz şekilde belirlenen bir sistemle (OSYM Öğrenci sınav yeri atama sistemi benzeri) bir okuldaki herhangi bir sandığa atanması gibi yöntemler önerilebilir. Ancak bu uygulamaların başlaması için Anayasa'nın 67. Maddesinde değişiklik yapılması gerekmektedir.

2. Geçici Görevli Kolluk Güçlerinin Oy Hakkı (Oturum 1) :

- **Sorun Tespiti:** Kolluk güçleri, seçim gününden bir süre önce ve seçim takvimi yayınlanıp seçmen listelerinin akı süresinin dolmasından sonra açıklanan geçici görev yazılarının çıkartılması ve geçici görevde oldukları için ikamet adreslerinde oy kullanamamaları geçici görevlendirilmeye tabi tutulan kolluk güçlerinin oy hakkını fiilen engellemektedir.

Seçimin güvenliğini sağlamakla görevli kolluk güçlerinin mahalli idare seçimlerinde oy kullanma haklarına getirilen sınırlandırmaların sebebi adrese dayalı nüfus kayıt sistemini temel alan seçim sistemidir. İkamet şartlı oy kullanma sisteminin dışında kalan her seçmen oy hakkından mahrum kalacaktır. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemini temel alıp tek temel olması sorun olduğu için bu sorunun bertaraf edilebilmesi için alternatif sistemlerin de aynı anda uygulanması gerekmektedir.

- **Kanuni Engeller:** Türkiye’de 298 sayılı Seçim Kanunu’nun 94. maddesi, seçmenin yalnızca ikamet ettiği adreste oy kullanmasını öngörüyor. Bu madde değişmedikçe geçici görevli olan kolluk güçlerinin oy kullanması mümkün değildir. Geçici Görevlendirmedeki kolluk personelinin oy hakkının koruması için kanunda istisnaların açılması gerekmektedir.

Bosna Hersek Anayasa Mahkemesi, 2010 yılında ülkenin yerel seçimleri düzenleyen kanununun, özellikle Mostar bölgesine dair hükümlerini iptal etmiştir. Mostar, etnik açıdan çeşitliliğe sahip bir bölge olduğundan, kanunun belediye bölgelerinin nasıl ayrılacağına ilişkin düzenlemeleri ciddi siyasi tartışmalara yol açmıştır. Anayasa Mahkemesi, iptal kararında Bosna Hersek parlamentosuna 6 ay süre tanıyarak yeni bir düzenleme yapmasını istemiştir. Ancak, iki yıl geçmesine rağmen parlamentonun bu yükümlülüğü yerine getirmemesi nedeniyle 2012 ve 2016 yıllarında Mostar’da yerel seçimler yapılamamıştır. Bu durum, Mostar’daki seçmenlerin oy kullanamamalarına sebep olmuştur. Belediye başkanı ise kent konseyi tarafından seçilmiş ve demokratik bir seçim yapılmadığı gerekçesiyle başvuruçular Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) başvurmuştur. AİHM, yerel seçimlerin düzenlenmesi ve seçmenlerin oy kullanabilmesi konusunda devletin pozitif yükümlülüğünün bulunduğunu ve bu yükümlülüğün yerine getirilmediğini tespit etmiştir. Bu nedenle, Mostar’ın 2012’den beri demokratik meşruiyeti olmayan bir belediye başkanı tarafından yönetildiği ve bu durumun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer alan etkin siyasi demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkeleriyle bağdaşmadığı sonucuna varmıştır. Ayrıca, AİHM, Bosna Hersek’in 12 No’lu Ek Protokol’ün 1. maddesinde belirtilen ayrımcılık yasağını ihlal ettiğini belirlemiştir. Benzer bir durum, 2022 yılında Ukrayna ile ilgili bir davada da yaşanmıştır. Kırım ve Donetsk bölgelerindeki başvuruçular, bu bölgeler Rusya tarafından ilhak edilmeden önce Ukrayna tarafından zorunlu olarak Kiev’e yerleştirilmişlerdir. Yerel seçimler döneminde Ukrayna hükümeti bu kişileri seçmen olarak kaydetmemiş ve oy kullanma haklarını engellemiştir. Ukrayna, bu kişilerin aslen işgal altındaki bölgelerde yaşadıklarını ve işgal sona erdiğinde oy kullanma haklarına kavuşacaklarını savunmuştur. Ancak AİHM, bu kişilerin seçimlerden dışlanmasını ayrımcılık yasağına aykırı bulmuş ve ağır bir hak ihlali olarak değerlendirmiştir.

Türkiye’de ise kolluk güçlerinin yerel seçimlerde oy kullanamaması konusu gündeme gelmiştir. AİHM’ye bu konuda başvuru yapılamamakta, zira Türkiye 12 No’lu Protokol’e taraf değildir. Ayrıca, Anayasa’nın 79. maddesi uyarınca, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) kararlarına karşı başka bir yargı merciine başvurulamayacağı için kolluk güçlerinin anayasa mahkemesine başvurması da mümkün değildir. Bu bağlamda, YSK’nın gelecekteki seçimlerde kolluk güçlerinin oy kullanabilmeleri için gerekli düzenlemeleri yapması ve AİHM kararlarını dikkate alarak bu mağduriyetin giderilmesi beklenmektedir.

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirmeler:

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 nolu ek protokol m.3'te yasama organının oluşumuna ilişkin seçimlerde düzenli seçimleri yapmayı taahhüt ederler. Yani mahalli idareler seçimleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında koruma görmemektedir. Kolluk görevlilerinin mahalli idari seçimlerinden bu düzenlemeden dışlanması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde İtalya kararı özelinde hak ihlaline karar verilmiştir. İtalya ve İspanya gibi bölgesel devlet yapısı itibarıyla kolluk güçlerinin geçici görevlendirme ile görevlendirilmesi sonucu mahalli idare seçimlerinde oy haklarının ellerinden alınmasının oy hakkının özüne dokunduğu kararı verilmiştir. AİHM belirli grup seçmenin mahalli idareler seçimlerinden dışlanmasını ve değerlendirmiş ve hak ihlali bulmuştur.

- 2019 yılında Bosna Hersek Kararı (İhlal)
- 2022 yılında Ukrayna Kararı (İhlal)

- Venedik Komisyonu'nun Ortaya Koyduğu Prensipler:

Venedik Komisyonu seçmen kütüğünün oluşturulmasında iki temel prensip belirlemiştir. Buna göre adrese dayalı otomatik kayıt sistemi ve seçmenlerin kendi göç hareketliliği göz önünde bulundurularak seçmenlerin kendilerini bir merkezde kaydettirmeleri. Türkiye adrese dayalı nüfus kayıt sistemini belirleyerek bu prensiplerden ilkinin seçmiştir. Ayrıca Venedik Komisyonuna göre bu kayıtların 6 ayda bir yenilenmesi her halukarda şarttır. Adrese dayalı kayıt sisteminde bu kendiliğinden yapılırken seçmenin kendi kaydını güncellemesinin iradi sisteme bırakıldığı seçenekte ise beyan esas kılınmıştır. Venedik komisyonu ikamet şartı konusunda şu hususları ifade ediyor ikamet şartı getirilebilir yani adrese dayalı nüfus kayıt sistemi mümkündür fakat bu durumda seçmenin ikameti mutlak ikamet yani seçmenin ikameti mutlak ikamet olmalıdır. Aynı zamanda komisyon vatandaşlara yalnızca yerel ve bölgesel seçimler için ikamet süresi şartı getirebilir. Yani bir seçimde oy kullanmak için belli bir süre o ülkede ya da o bölgede ikamet şartı getirilebilir fakat bu yalnızca yerel ve bölgesel seçimler için söz konusu olmalıdır. Anılan süre 6 ayı geçmemelidir yani bir vatandaş veya bir kimse altı ay ikamet ettiği yerde mutlaka ama mutlaka belediye seçimlerinde yerel seçimlerde oy kullanmalıdır.

- Dünya Örnekleri :

- Kanada: Kolluk güçleri için erken oy kullanma ve mobil sandıklar bulunmakta. Kanada Seçim Yasası ile düzenlenen bu sistem, kolluk güçlerinin görev yerinde oy kullanmasına olanak tanır.
- İspanya: Seçim günü görevde olan polisler için posta yoluyla oy kullanma imkanı tanınmıştır.
- İngiltere: Birleşik Krallık'ta kolluk kuvvetleri, seçim gününde görevleri gereği ikamet ettikleri yerin dışında bulunsalar bile oy kullanma hakkına sahiptir. Özellikle kolluk kuvvetleri gibi önemli kamu görevi ifa edenler, "postal voting" (posta yoluyla oy kullanma) ya da "proxy voting" (vekâleten oy kullanma) seçeneklerinden faydalanabilirler.
- Almanya: Almanya'da da geçici görevle başka bir eyalette bulunan kolluk kuvvetlerinin oy kullanabilmesi için postal voting sistemi kullanılmaktadır. Yurtdışında ya da yurtdışında geçici görevle bulunan asker ve kolluk kuvvetleri, bu sisteme başvurarak buldukları yerden oy kullanma hakkına sahiptirler.

- Fransa: Fransa'da geçici görevle başka bir şehirde ya da ülkede bulunan kamu görevlileri (polis, jandarma gibi), "correspondence voting" yani posta yoluyla oy kullanabilirler. Ayrıca, vekil tayin ederek oy kullanma seçeneği de sunulmaktadır.
- Avustralya: Avustralya'da geçici görevle başka bir bölgede bulunan kolluk kuvvetleri, seçim günü oy kullanabilmeleri için iki ana seçeneğe sahiptir: postal voting ya da erken oy kullanma merkezlerine başvurarak seçim gününden önce oylarını kullanma. Ayrıca, vekâleten oy kullanma seçeneği de mevcuttur.
- Hollanda: Hollanda'da da geçici görevle başka bir şehirde bulunan polis ve diğer kamu görevlileri, erken oy kullanma ya da posta yoluyla oy kullanma imkânına sahiptir. Hollanda, vatandaşlarının seçme hakkını genişletmek için elektronik oy kullanma sistemleri de geliştirmektedir.
- İtalya: İtalya'da kolluk kuvvetleri ve diğer kamu görevlileri, geçici görevle başka bir bölgede bulunmaları durumunda, posta yoluyla oy kullanabilirler. Ayrıca, erken oy kullanma imkânı da sunulmuştur.

- **Çözüm Önerileri:** Seçim Kanunu'na eklenecek bir madde ile geçici görevdeki kolluk güçleri için mobil sandıklar veya erken oy kullanma yöntemleri getirilebilir. İkametleri dışında görevlendirilen kolluk görevlilerinin oy haklarının tesisi için örneğin İstanbul ve Ankara hava limanlarında seçim takviminden sonra seçim gününden birkaç gün öncesinde kurulacak bir seçim merkezi dijital bir seçime geçmek için kullanılabilir ve hibrit bir seçim modeli olabilir. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin temel alınmasına ek olarak alternatif yöntemler de işletilebilir ve seçmenin kendisini belli bir bölgede kaydettirmesi ve adresini bir merkez olarak göstermesinin önü özel statülü kişiler bakımından mümkün kılınabilir.

3. Mahkumların Oy Hakları (Oturum 1) :

Sorun Tespiti: Mahkumlar kasıtlı suçlar bakımından mahkum ise oy kullanma hakkına sahip değil, yalnızca tutuklu olanlar ve taksirli suçlardan mahkum olanlar oy kullanabilmektedir. Bu durum, 298 sayılı Seçim Kanunu'nun 8. maddesi ile düzenlenmiş olup, mahkumların siyasi hakları sınırlandırılmıştır. Mahkum ve tutukluların ıslahı için siyasi hakların sınırlandırılması ölçülmemiş ve ıslah için de etkili bir yol olmadığı öngörüldürken siyasi haklardan yasaklanmak ve oy hakkının mahkumların elinden alınması hakkın özüne dokunmaktadır. Mevcut yasal düzenlemeler ile cezaevlerinde kasten işlenmiş suçlardan hüküm giymemiş olanlar oy kullanabilmektedirler. Anayasa'da yapılan 1995 yılında yapılan bu düzenleme ile tutuklular ve taksirli suçlardan mahkum olan kişilerin cezaevlerinde oy kullanmalarının önü açılmış oldu.

Kanuni Engeller: Türkiye'de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca mahkumlar siyasi haklardan mahrum bırakılmaktadır. Ayrıca 298 sayılı Seçim Kanunu'nun 8. maddesi, mahkûmların oy kullanma haklarını doğrudan kısıtlamaktadır.

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirmeler:

AİHM içtihadına genel görüş kasten suçlar arasında bir kategorilendirme yapılmadığından bunun da bir ihlal yarattığı yönündedir. Ancak yüz kızartıcı suçlar, devlete karşı işlenmiş suçlar, kamuyu zarara sokan suçlar ve bazı katalog suçlar bakımından da AİHM ihlal kararı vermemiştir.

İngiltere (İhlal Değil)

Hollanda (İhlal Değil)

Avusturya (İhlal Değil)

İtalya (İhlal)

- Dünya Örnekleri :

- Norveç: Mahkumlar cezaevlerinde oy kullanabiliyorlar. Norveç Seçim Yasası cezaevlerinde sandık kurularak oy kullanılmasını düzenler.
- Güney Afrika: Anayasa Mahkemesi kararıyla tüm mahkumlara oy hakkı tanınmıştır.
- İsveç: Mahkumlar oy kullanma hakkını cezaevinde kaybetmez. Posta yoluyla oy kullanılabilir ya da cezaevinde kurulan sandıklarda oy kullanılabilir. Mahkumun seçimlik hakları vardır.
- Danimarka: Mahkumların oy kullanma hakkı vardır ve cezaevlerine sandık kurulur.
- Finlandiya: Mahkumlar cezaevindeyken oy kullanabilir. Erken oy verme mekanizması işletilerek oy verme sürecine mahkumlar dahil edilir.
- Kanada: Mahkumlar cezaevindeyken federal seçimlerde oy kullanabilirler.
- Almanya: Mahkumların büyük çoğunluğu oy kullanabilir, ancak bazı ciddi suçlardan hüküm giymiş olanlar oy kullanma haklarını kaybedebilir.
- İrlanda: Mahkumlar oy kullanma hakkına sahiptir ve cezaevinden posta yoluyla oy kullanabilirler.

-Çözüm Önerileri: Mahkumların oy kullanması için Anayasal ve yasal düzenlemeler yapılarak suç kategorileri ayrılmalı ve AİHM içtihatlarına mevzuat uyumlu hale getirilmelidir. Katalog suç ayrımı veyahut suç tipolojisi üzerine ceza hukukçuları çalışmalıdır. Oy hakkının sınırlandırılması ıslah için bir etken midir, objektif olarak ölçülmelidir. Seçmen iradesinin yaşatılabilmesi için ise hak temelli yaklaşım için ise Güney Afrika ve Norveç'te olduğu gibi cezaevlerinde sandık kurularak bu kişilerin oy kullanması sağlanabilir. Ancak bunun gerçekleşmesi için Seçim Kanunu'nun 8. maddesinde değişiklik yapılması şart. Mahkumların oy hakkının elinden alınması onların ıslah sürecine etki edip etmeyeceğini objektif şartlarda bilimsel odaklarda ölçülmesi ve siyasi hakların ellerinden alınması sonucunda mahkumların ıslahlarına bir katkı sağlayıp sağlamadığı anlaşılmalıdır.

4. Diaspora (Oturum 2) :

-Sorun Tespiti: Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşları oy kullanma sürecinde zorluklarla karşılaşılıyorlar. Mevcut durumda sadece konsolosluklarda oy kullanabiliyorlar ve posta yoluyla oy kullanma seçeneği bulunmuyor. Yurt dışında seçmenler ile seçim merkezleri arasındaki mesafeler çok uzun ve seçim süreleri çok kısa. Ayrıca seçim sistemi sebebiyle temsiliyet sorunları doğmakta ve seçmen iradesi tam anlamıyla sandığa yansımamaktadır. Yurt içinde adrese dayalı kayıt sistemi sayesinde 18 yaşını geçen her seçmen seçmen kütüğüne otomatik kaydolurken yurt dışında seçmen kendisini büyükelçiliklere tanıtılmalı ve adresini güncel tutmalıdır. Ancak uzak mesafeler gereğince seçmenin kendisini büyükelçilik sistemine manuel olarak işletmesi zor olmaktadır. Her ne kadar posta yoluyla kayıt mevzuatta tanımlanmışsa da uygulaması mevcut değildir.

-Kanuni Engeller: Türkiye'de Seçim Kanunu, yurtdışında sadece konsolosluklarda oy kullanma hakkı tanıyor. Dijital seçim sistemi ya da elektronik oylama yapılmamakta.

Yurtdışı seçmenleri 1987'den beri yurtdışında oy verebiliyorlar ancak sadece sınır kapılarında oy verebiliyorlardı. 2012'den beri ise yabancı memleketlerde kurulan oy sandıklarında da oy verebilmeye başladılar. Yurt dışı seçmenin sandığa katılım oranları %56'yı bulmuş durumda iken diğer yabancı ülkelerin kendi seçimleri için yaptığı seçimlerde kendi ülkesi dışında kurulan sandıklara katılım ise %5'i geçmemektedir. Yurt dışı seçmeni Türk Vatandaşlarının vermiş olduğu oylar Cumhurbaşkanlığı seçimleri için etkili değilken Yasama seçimlerindeki etkileri ise son seçimlerde sadece 2 milletvekilinin değişmesine etki etmiş.

Yurt dışından gelen oylar bağımsız adayları destekleme konusunda yetersiz. Yurt dışında kullanılan oylar oransal olarak ülke geneline dağıtıldığı için, ilgili şehirde ilgili partinin adayı yok ise de olmayan bir adaya ilgili partinin oyu dağıtılmış oluyor ve kullanılan oy seçmen iradesini yansıtmayan, hiçbir adaya yansımayan ve ziyan olan oy kavramı söz konusu. Örgütlenmesini tamamlayamamış küçük partiler için haksız rekabet oluşturma riski barındıran bir sistem ve yurt dışındaki seçmenlerin temsiliyet sorununu doğuruyor.

Yurt dışı seçmenin oy hakkı ile alakalı düzenlemelerde kısıtlamaya giden ülkeler de mevcuttur. Amerika Kanada ve Almanya'da eğer vatandaş 5 yıl boyunca yurt dışında yaşıyorsa siyasal haklarında sınırlamaya gidilmekte ve oy hakları ellerinden alınmaktadır. Eğer 5 yıldan uzun sürede yurt dışı seçmen kütüğüne kayıtlı ise bir seçmen, o seçmenin oy hakkının elinden alınması dünya demokrasilerinde mevcut bir uygulamadır.

Yurtdışı seçimlerine dair dört ana konu bulunmaktadır. Birincisi, seçilebilirlik yani kişinin aday olabilmesi için yasal uygunluk şartlarıdır. İkincisi, kayıt olma sürecidir; yurtdışındaki vatandaşların seçmen kütüğüne kaydolmaları gerekmektedir. Üçüncüsü, oy kullanma metodudur. Dördüncüsü ise, yurtdışındaki vatandaşların parlamentoda temsil edilebilmesidir. Yurtdışında her ülkede oy kullanılamamaktadır. Bir ülkede oy kullanabilmek için en az 500 Türk vatandaşının o ülkede kayıtlı olması gerekmektedir. Bu durumda, daha az sayıda Türk vatandaşının bulunduğu ülkelerde oy kullanabilmek için başka bir ülkeye gitmeleri gerekmekte ve bu, seçmen için önemli bir maliyet yaratmaktadır. İtalya, yurtdışındaki vatandaşlarına bu süreçte maddi yardım sağlamaktadır, ancak Türkiye henüz bu tür bir uygulama başlatmamıştır. Bu maliyetlerin önüne geçmek için dijital oy kullanma yöntemi üzerine düşünülebilir. Türk seçmenlerin oy verme alışkanlıkları göz önünde bulundurulduğunda, oy kullanma sürecinin kolaylaştırılması gerektiği açıktır. Yurtdışındaki vatandaşların parlamentoda temsil edilmesi konusunda Türkiye'de bir eksiklik mevcuttur. Örneğin, Fransa, yurtdışında yaşayan vatandaşlarını temsil etmek için onlara özel milletvekilleri tahsis etmektedir. Ancak Türkiye'de bu yönde bir

uygulama bulunmamaktadır. Bu sorunun çözümü ve siyasal propagandanın önünü açmak için yurt dışı seçim bölgesine milletvekilliği özel olarak ayrılmalıdır ve nüfusa oranla bu yaklaşık olarak 20 milletvekiline tekabül etmektedir.

Yurtdışından oy verme süreçleri konusunda nerede oy vermesi de gündem konusu edilmektedir. Ayrıca, yurtdışındaki seçmenler arasında rahatsızlık yaratan bir diğer konu, seçim dönemlerinde Diyanet'e ait camilerin kiralanması olmuştur. Bu durum seçmenler arasında huzursuzluğa neden olmuş ve bazı yerlerde gerginlikler yaşanmıştır. Gelecekte bu tür sorunların önlenmesi için camilerin seçim süreçlerinde kiralanmasından kaçınılabilir.

Almanya'nın çifte vatandaşlık uygulamasına geçmesi de önemli bir gelişmedir. Bu karar, Alman medyasında “pek çok gurbetçinin Alman vatandaşı olacağı” şeklinde yorumlanmış olsa da, aslında bu durumun tersi söz konusudur. Alman vatandaşlığına geçmiş Türkler, tekrar Türk vatandaşlığına geri dönmek istemekte ya da hiç Türk vatandaşı olamamış olanlar bu şansı elde etmeye çalışmaktadır. “Bir oy bir oydur” anlayışı yurtdışında yaygın olup, Türkiye'deki seçimler yurtdışında büyük bir ilgi ve heyecanla takip edilmektedir. Almanya'nın çifte vatandaşlık kararı, Türkiye'deki seçimlere katılacak seçmen sayısında artışa yol açabilir.

-Türkiye'nin Göç Politikaları

Yurtdışında yaşayan vatandaşların oy kullanma hakları ve süreçlerine ilişkin çeşitli tartışmalar söz konusudur. Yurt dışındaki seçmenlerin oy hakkı sadece vatandaşlık bağına dayanarak tanımlanması gereken bir hak mıdır sorusu diaspora alanında yaygın sorulmaktadır. Göçmenlerin, özellikle vergi yükümlülükleri ve mülk sahipliği gibi nedenlerle, oy kullanma hakları talep edebileceği savunulurken, yurt dışında yaşayanların ülkedeki siyasi arenaya sınırlı bilgiyle katılım sağlayabilecekleri eleştirilmektedir. Ancak, teknoloji sayesinde bilgiye erişimin kolaylaştığı ve bu eleştirilerin zayıfladığı da belirtilmektedir. Diaspora üyelerinin çıkarlarının, yurt içinde yaşayan vatandaşların çıkarlarından farklı olmayabileceği vurgulanmaktadır.

Yurtdışında oy kullanma süreçleriyle ilgili önemli sorular gündeme getirilmiştir. Bunlar, ikamet kaydı gerekliliği, seçmen kaydı, oy verme süresi, seçmen kotası gibi konuları içermektedir. Ayrıca, oyların nasıl sayılacağı ve temsilin nasıl sağlanacağı da tartışılmıştır. Bazı ülkelerde oylar, göçmenlerin en son ikamet ettiği yer üzerinden, bazılarında ise doğum yeri veya başkent üzerinden sayılmaktadır. Özel temsilcilik konusu da ele alınmış, ancak Türkiye'de yurtdışında yaşayan vatandaşlar için ayrı bir milletvekili sisteminin pratikte uygulanabilir olmadığı ifade edilmiştir.

Yurtdışından oy verme süreçlerine baktığımızda süreçle ilgili şu sorularla karşılaşyoruz

1. İkamet kaydı yapılması gerekiyor mu?
2. Seçime katılmak için kayıt yaptırmak gerekli mi?
3. Oy verme süresi var mı?
4. Seçim çevresinin kurulması için asgari seçmen kotası var mı?
5. Bütün ülke bu misyonları kabul ediyor mu?
6. Köken devlette bir kuruma seçim öncesi kayıt olmak gerekli mi?

Bir kişinin kendisinin seçmen sandığına giderek oy vermesi, bunun dışında farklı uzaktan oy verme yöntemleri de var posta yoluyla, proxy(vekalet yoluyla), elektronik yolla oy vermek gibi.

Verilen oyların nasıl değerlendirileceği meselesi de oldukça önemli, Türkiye örneğinin dışında, göçmenlerin en son yaşadığı yer üzerinden oylarının sayılması, kendileri yaşamamışsa kendi ailelerinin yaşadığı yerler üzerinden oylarının sayılması söz konusu olabiliyor.

- Dünya Örnekleri:

- Fransa: Diaspora vatandaşları için konsolosluklarda oy kullanmanın yanı sıra posta yoluyla da oy kullanma imkanı tanınıyor. Fransız Seçim Yasası bu uygulamaları düzenler.
- Almanya: Yurtdışındaki Alman vatandaşları posta yoluyla oy kullanabiliyorlar. Federal Seçim Yasası 'na göre bu süreç yasal bir güvence altına alınmıştır.

-Çözüm Önerileri: Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının posta yoluyla veya çevrimiçi sistemlerle adresini kaydettirebilmeli ve buna bağlı olarak posta yoluyla veyahut çevrimiçi sistemlerle oy kullanabilmeleri için yasal düzenlemeler yapılmalı. Fransa ve Almanya modelleri Türkiye için uygun birer çözüm olabilir. Yurt dışı seçim çevresi ayrı bir seçim çevresi yapılarak doğrudan temsilin önü açılabilir ve oransal dağıtılan oyların yurt içinde ziyan olması ve temsiliyetsiz kalması önlenmelidir.

5. Kadın Sığınma Evlerindeki Kadınlar ve Evsizler (Oturum 3) :

- **Sorun Tespiti** : Kadın sığınma evlerinde kalan kadınlar ve evsizler oy kullanmada büyük zorluklarla karşılaşılıyor. Mevcut sistemde adres beyanı yapamadıkları için oy haklarını kullanamıyorlar. Bu durum 298 sayılı Seçim Kanunu'nun 94. maddesi ile düzenlenmiştir.

-**Kanuni Engeller**: Türkiye'de Seçim Kanunu, geçici adres beyanına izin vermiyor. Bu, özellikle evsiz bireylerin ve sığınma evlerinde kalan adresi gizlilik sebebiyle kapalı olan kadınların oy kullanmasını engelliyor.

-**Temel hak ve özgürlükler özelinde hukuk camiasının henüz cevaplamadığı bir soru**: Seçme hakkına ilişkin ayrımcılık yasağı üzerinden verilen AİHM kararları göz önünde bulundurulduğunda, seçmen sıfatını kazanmış bireylerin, örneğin kadın sığınma evlerinde kalanların, ayrımcılık yasağı temelinde bir hak ihlali iddiasında bulunmaları mümkün müdür? Bu iddia ifade özgürlüğü ile bağlantılı olarak ele alınabilir mi? AİHM'e sivil toplum örgütlerinin doğrudan başvuru hakkı bulunmamakta; bugüne kadar bu konuda bir başvuru yapılmamış gibi görünse de, yapılacak bir başvuruda ifade özgürlüğü temelinde etkili bir sonuç alınması olası mıdır?

Seçme ve seçilme hakkı, liberal hakların temelindedir ve bireylerin özgürce haklarını kullanabilmelerini hedefler. Ancak kadın sığınma evlerinde kalanlar ve evsizler gibi dezavantajlı grupların oy hakları, pratik koşullar nedeniyle kısıtlanmaktadır. Bu grupların oy kullanma hakkını engelleyen herhangi bir yasal düzenleme bulunmamakla birlikte, güvenlik ve ikamet sorunları gibi uygulamaya dayalı engeller nedeniyle haklarından mahrum kalmaktadırlar. Türkiye'deki adrese dayalı kayıt sistemi, sığınma evinde kalan kadınların güvenlik nedeniyle adres belirtmelerini zorunlu kılmakta; bu da onları şiddet failiyle karşı karşıya bırakabilmektedir.

Uluslararası düzeyde ise ABD, İngiltere, Norveç, İsveç, İzlanda gibi ülkelerde evsizler ve sığınma evinde kalan kadınlar için esnek ve güvenli seçim sistemleri bulunmaktadır. Kanada örneğinde ise sığınma evlerinde kalan kadınlar için gizli oy kullanma alanları oluşturulmuş, böylece güvenlik kaygısı en aza indirilmiştir. Bu örnekler, adrese dayalı kayıt sisteminin güvenli bir yöntem olarak kabul edilse de Türkiye'de dönemsel olarak eksiklikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kadınların haklarını etkili bir şekilde kullanabilmeleri için örgütlü hareket etmeleri büyük önem taşımaktadır. Kadınların temel haklarının, özellikle yaşam haklarının korunamaması nedeniyle diğer hak talepleri arka planda kalmaktadır. Kadın cezaevlerinde dahi öncelik yaşam hakkına verildiği için, oy kullanma gibi hak talepleri ikincil kalmaktadır. Bu durum, kadın hakları savunucularının, şiddet mağdurlarının ve idarenin gözetiminde olan bireylerin oy hakkını güvence altına alma yükümlülüğünün altını çizmektedir. Türkiye'de şiddet mağduru kadınlar için toplam 147 sığınma evi bulunmakta olup kapasite yetersizliği devam etmektedir. Sığınma evleri, Göç İdaresi veya belediyeler tarafından insan ticareti mağdurlarına ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı veya sivil toplum kuruluşları tarafından şiddet mağduru kadınlara yönelik iki ayrı türde hizmet sunmaktadır. Yalnızca sığınma evlerinde değil, koruma kararı alıp evlerinde kalamayan kadınların da oy hakkına erişiminin sağlanması gereklidir.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), kadınların güvenliğini sağlamak amacıyla adres ve kimlik koruma mekanizmaları sunar. Ancak bu sistemde de oy kullanma süreçlerinde kadınların güvenliğinin korunması konusunda bazı eksiklikler vardır. Örneğin, yüksek güvenlik gerektiren durumlarda kadınların yalnızca belirlenen bir sandıkta oy kullanabilmesi ya da küçük illerde gizlilik sağlanmasının zorlaşması gibi problemler yaşanmaktadır.

Bu sorunların çözümüne yönelik bazı öneriler öne çıkmaktadır. Bunlar arasında; yurtdışındaki seçmenler gibi belirli bir süre belirleyerek şiddet mağduru kadınların faille karşılaşma ihtimalini

azaltmak, güvenli alanlarda geçici sandıklar kurmak, yalnızca sandık görevlilerinin görebileceği bir kimlik kartı uygulaması yapmak ve taşınabilir sandık kullanımı sayılabilir. Her durumda, öncelik kadınların yaşam hakkıdır; dolayısıyla seçim güvenliği önlemlerinin net bir biçimde tanımlanması gerekmektedir.

Özetle, idarenin gözetimindeki bireylerin oy kullanma hakkı, ayrımcılık yasağı çerçevesinde korunmalıdır. Türkiye’de bu konuda kapsamlı veri eksikliği söz konusudur; oy hakkını mevzuat veya fiili durum nedeniyle kullanamayan birçok kadının sayısı bilinmemektedir. Geçmişte bu konuda düzenleme girişimlerinde bulunulsa da (örneğin, 2014’te Meclis’te önerilen fakat reddedilen yasa tasarısı), ilerlemeler sınırlı kalmıştır. İdare tarafından adres sağlanması, posta veya e-posta ile oy kullanma, seçmen kütüğünün anonimleştirilmesi, oy kullanımında esnek zaman dilimleri ve seyyar sandık uygulamaları gibi önlemler, seçim sürecini güvenli hale getirebilir. Kadın haklarının güçlenmesi ve güvenli bir şekilde kullanılabilmesi, örgütlü dayanışma içinde hareket edilmesi ile mümkün olacaktır. Bu dayanışma, kadınların yaşam hakları dahil olmak üzere tüm haklarının korunmasını güvence altına alacak etkili bir yol sunmaktadır.

Sonuç olarak, oy hakkının güvenli ve eşit bir biçimde sağlanması, kişilerin koşullarına uygun esnek çözümlerle desteklenmelidir.

- Dünya Örnekleri :

- **ABD:** Evsizler için geçici adres beyanı yapılmasına izin veren bir sistem bulunuyor. National Voter Registration Act evsizlerin oy kullanma hakkını düzenliyor. Kadın sığınma evlerinde kalan kadınlar için adres bilgilerini gizli tutacak özel düzenlemeler vardır. Kadınlar, adres vermeden seçim bölgelerinde oy kullanabilir veya posta yoluyla gizli oy kullanma imkânından yararlanabilirler.
- **Avustralya:** Sosyal hizmet kuruluşları aracılığıyla evsizler için geçici adres beyanı yapılabiliyor. Commonwealth Electoral Act bu konuda geniş düzenlemeler içerir.
- **Kanada:** Kanada’da sığınma evinde kalan kadınlar için özel oy kullanma noktaları oluşturulur. Bu noktalarda adres bilgileri gizli tutulur ve kadınlar, kimliklerinin açıklanması endişesi olmadan oy kullanabilirler.
- **Norveç:** Özel güvenlik önlemleriyle oy kullanabilirler. Sığınma evinde kalan kadınlar için sağlanan geçici adreslerle oy kullanma hakkı korunur ve bilgiler gizli tutulur. (İsveç’te de benzer tedbirler alınarak benzer uygulamalar hayata geçirilir.)
- **Birleşik Krallık:** Sığınma evinde kalan kadınlar, seçim kayıtlarına gizli oy kullanabilecekleri şekilde kaydolabilirler. Gizli seçmen kaydı (anonymous voter registration) adı verilen bir yöntemle adresleri ifşa edilmeden oy kullanma hakkına sahip olurlar.
- **İzlanda:** İzlanda’da sığınma evinde kalan kadınlar, kimlik bilgilerinin korunması amacıyla geçici adresler üzerinden oy kullanabiliyor. İzlanda hükümeti, özellikle güvenlik gereksinimi yüksek kişiler için belirli sandık merkezleri oluşturur ve seçim öncesi gizlilik tedbirlerini artırır. Bu şekilde, kadınların güvenli oy kullanımı sağlanır.
- **Finlandiya:** Oy kullanma sürecinde anonimlik sağlanır. Oy kullanmak isteyen kadınlar, kayıtlı oldukları geçici adres veya belediyeler aracılığıyla, oy kullanabilecekleri güvenli alanlara yönlendirilir. Belediyeler oy hakkının tesisi için aktif rol oynarlar. Ayrıca posta yoluyla oy kullanımı seçenekleri de sunulur.
- **Almanya:** Almanya’da, seçimlerdeki oy kullanma işlemleri için gerekli bilgilendirme ve destek sığınma evleri tarafından sağlanır. Belediyelerin çeşitli güvenlik önlemleri ile kadın seçmenlerin seçim merkezlerine erişimini sağlamak için ulaşımın sağlanması ile alakalı

aktif görevleri bulunmaktadır. Seçmen kayıt sistemini kadın sığınma evleri kendileri ayrı tutarlar. Oy kullanma süreci ile alakalı bilgilendirmeyi yapmakla görevli merkez sığınma evlerindeki hukuk uzmanlarıdır.

-Çözüm Önerileri: Türkiye'de de geçici adres beyanı ve gizli oy kullanma yöntemleri geliştirilerek, bu kişilerin oy hakkı korunabilir. ABD ve Avustralya'daki uygulamalar Türkiye için örnek teşkil edebilir.

6. Dijital Seçim Sistemleri (Oturum 4) :

- **Sorun Tespiti:** Dijital seçim sistemlerinin uygulanabilirliği, güvenlik ve gizlilik açısından tartışılıyor. Türkiye’de dijital seçimler için yasal bir altyapı bulunmuyor ve 298 sayılı Seçim Kanunu dijital oy kullanmayı düzenlememektedir.

-**Kanuni Engeller:** Türkiye’de dijital oy sistemleri ile ilgili spesifik bir düzenleme bulunmuyor. Mevcut Seçim Kanunu yalnızca fiziksel oy kullanmayı düzenliyor. Hibrit sisteme geçerek çeşitli gruplar(Yurt dışı seçmenler, askeri öğrenciler, AGİT gözlemcileri, geçici görevlendirme ile görevlendirilen kolluk güçleri vb.) için dijital seçime veyahut elektronik seçime geçiş sağlanabilir.

Dijital seçim kavramı seçim sürecinde gerçekleştirilen bütün işlemlerin yani seçmenlerin sınıflandırılması, raporlanması, oyların verilmesi gibi seçime dair bütün aşamalarda teknolojinin kullanılması anlamına gelen bir terim. Literatürde dijital seçim kavramının değil elektronik seçim kavramının kullanıldığını görüyoruz. Bu hem İngilizce literatürde hem Almanca literatürde hem Türkçe literatürde böyle dijital seçim sadece oy kullanma aşamasıyla ilgili olan bir kavram, ama bütün seçim sürecinden bahsediyorsak da dijital seçimden bahsediyoruz. Elektronik seçim dijital seçimin bir alt başlığıdır. Elektronik seçim dijital seçim yöntemlerinden birisidir. Dijital seçimden bahsediyorsak bazı bileşenlerden de bahsetmeliyiz. Dijital seçim diyebilmemiz için lazım gelen unsurlar;

1. Dijital seçmen kaydı
2. Elektronik oy defteri(seçmenin doğruluğu teknoloji kullanılarak kontrol ediliyor.)
3. Oy sayımı ve sonuçlarının raporlanması(otomatik bir şekilde oyların sayılması yani insan katkısı olmaksızın makineler aracılığıyla)
4. Elektronik oylama

Elektronik oylama veya e-seçim dediğimiz zaman karşımıza birçok türleri çıkıyor .

1. DRE(doğrudan kayıt sistemi)

Seçmen bir oy merkezine gidiyor seçmen kağıt kullanmak yerine bir makine kullanıyor bu makinelerde seçmen oyunu tuşlayarak veriyor. Brezilya ve Hindistan da kullanılıyor.)

2. OMR (optik işaret tanıma)

Seçmen gidiyor oy kullanma merkezine seçmen optik bir kağıda oy kullanıyor bizim ÖSYM sisteminden alışık olduğumuz şekilde . söz konusu oy optik okuyucu tarafından okunuyor ve makine sayıyor oyları. ABD de bazı eyaletlerde)

3. Mobil Uygulama

Ya güvenilir bir uygulamaya giriyor ya da SMS yoluyla. ABD nin bazı eyaletlerinde

4. İnternet oylaması (çevrimiçi oylama)

Elektronik seçim derken insanların ilk aklına gelen seçim yöntemi bu. Estonya da uzun süredir uygulanan bir yöntem. Seçmenler internette güvenilir bir site üzerinden oylarını kullanıyorlar.

5. Blok zincirli tabanlı uygulama

İsviçre de pilot uygulama olarak uygulanmış ancak çok da istenilen sonuçlar elde edilemediği için pilot uygulama olarak kalmış. Blok zincir tabanlı seçim sistemi savunanlar şu şekilde savunuyorlar , blok zincire giren bir bilginin değiştirilmesi mümkün değil ,anonim kimlikten dolayı

tespit edilebilirlik çok zor dolayısıyla hem seçmen gizliliği hem de oy çalınmasına karşı en güvenli yöntem diye savunuluyor. Eleştirenler de bu seçim yöntemine uyum sağlamanın güçlüğünden bahsederek eleştiriyorlar.

6. Kiosk tabanlı uygulama

Bu uygulama doğrudan kayıt sistemine çok benziyor. Seçmen yine gittiği yerde makine üzerinden oy veriyor aralarındaki fark ise doğrudan kayıt sisteminde bir seçim merkezi var bir oy verme yeri var ve seçmenlerin oy verecekleri yer belli ve mutlaka seçim gününde oy vermesi gerekiyor .kiosk tabanlı uygulama ise seçim birkaç gün sürüyor yani bir günde değil belli bir sürede kiosklar kamusal alanlara kuruluyor hastane kütüphane gibi ve vatandaşlar bu kiosklara dilediği zaman gidip oy verebiliyorlar yani ikisinin arasında zamansal ve mekânsal farklılıklar var.

7. Telefonla oy verme

Bu oy vermenin sms ten ve mobil den farkı şu bir güvenilir numaraya arama gerçekleştiriyorsunuz belli tuşlamalar yaparak oy kullanabiliyorsunuz.

DİJİTAL SEÇİM AVANTAJLARI

1. Verimlilik ve hız
2. Erişebilirliğin artması
3. Sonuçlarda doğruluğun artması ve insan hatasının azalması
4. Uzun vadede maliyet tasarrufu
5. Artan şeffaflık ve güven
6. Farklı oylama yöntemleri için esneklik
7. Daha fazla seçmen katılımına teşvik etmesi

RİSKLERİ

1. Seçmen anonimliği ve gizliliği
2. Seçim güvenliği & siber güvenlik riskleri
3. Denetimler ve yeniden sayım
4. Erişim ve eşitlik

Türk seçim mevzuatında ikili bir ayırım olduğunu; yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ve Yurt içinde yerleşik Türkiye vatandaşları hakkında farklı seçim yöntemlerinin öngörülebileceği mevzuat bakımından mümkündür. Yurtdışı ikameti olan seçmenler açısından elektronik oylama imkanı getirilebilir ancak yurtiçinde yaşayan vatandaşlar açısından bu mevzuat itibariyle mümkün değildir. YSK'nın hem yargısal hem de idari yapısı bulunmaktadır. Buna göre yurt dışı seçmenin oy kullanma yöntemi olarak elektronik seçime geçiş le alakalı alacağı kararın yargısal mı idari mi olacağı önem arz etmektedir. Ayrıca Anayasa m.67 hükümleri gereğince seçim kanunlarında yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanamayacağı aşikardır. Bu yasağın amacının TBMM Anayasa komisyonu tutanakları üzerinden yapılan inceleme ile yasama yetkisini elinde bulunduran erkin seçimler yaklaştıkça yasa değişikliği ile kendi lehine düzenlemeler yapılmasını engellemek olduğu anlaşılmaktadır. Seçim kanununda yapılacak seçimlerin yapılmasını içeren yöntem değişikliği esasen hangi koşullarda bir yıllık yasak kapsamındadır sorusunun cevabı ise Anayasa

Mahkemesi'nin belirlemiş olduğu ilke karar ile değerlendirilmelidir. Buna göre; Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin vermiş olduğu kararında üç tane unsurdan biri olmalı diyor ya seçmen iradesinin seçmen sonuçlarına yansımaları tesir edebilecek hükümler içermesi lazım ya avantaj ya da dezavantaj oluşturması sonucunu doğurabilecek ya da seçim sürecini sonucunu etkileyebilecek düzenlemeleri içermesi gerekiyor. Anayasa mahkemesi ilke kararlarına göre; bir yasanın sırf adında seçim ibaresi geçiyor diye ilgili kanunun seçim kanununda değişiklik diye yorumlanmaması gerektiğini dile getiriyor. Yine aynı şekilde bir kanunun adında seçim ibaresi geçmese bile seçimi ilgilendiren bir değişiklik içeriyor ise anılan değişiklik seçim kanununda değişiklik olarak yorumlanır demektir.

Anayasa Mahkemesi elektronik oy sistemi getirildiğinde ne diyecek muhtemelen bu bir seçim kanununda değişiklik değildir çünkü maddi anlamda bir değişiklik yok sadece kağıda oy vermek yerine dijitalde oy vermek şeklinde yorumlayacaktır. O zaman yurt içinde yaşayan seçmen bakımından bir kanun değişikliği olması gerekiyor böyle bir değişiklik olduğunda YSK bu değişikliği bir yıllık süreye tabi olmadan uygulamaya karar verebilir. Nasıl uygulanabilir aşamasına geçerse aslında burada kamu ihale kanunu söz konusu. İki tane örneğimiz var 2005 yıllarında yapılmış YSK ihale yoluyla bilgisayar destekli seçmen kütüğünün hazırlanma sürecini yürütmüşse de 2013 yılında kanunda bir değişiklik yapıldı ve yurtdışı seçim harcamaları ilan yapılmaksızın ve teminat alınmaksızın doğrudan temin usulüyle yapılabilir denildi, yani yurt dışı seçimleri ile alakalı doğrudan alım yapılmasının önünde de hiçbir engel bulunmamaktadır.

Dikkat edilmesi gereken ilkeler; Güvenlik önlemleri, seçmenler için anonimlik sağlanmalı , güçlü kimlik doğrulama, mükerrer oyların kullanılmasını önlemek için oy kullanacak vatandaşların sisteme güvenmesini sağlayan her türlü uygulamalar, Türkiye'nin internet ve elektrik üretim ve dağıtım sistemleri alt yapısı. Türk idare hukukunun temel ilkesi olan devletçi bakış açısı gözetilecek ve siber güvenlik üzerinde durulacak ise yazılımın yerli şirketler eliyle yazılması veri güvenliği, siber güvenlik ve ulusal güvenlik konularıyla da ilişkilidir.

- Dünya Örnekleri :

- Estonya: Estonya, i-voting sistemi ile uluslararası alanda dijital seçimlerde öncü ülkedir. Estonya'nın i-Voting Act adlı yasası ile dijital oy sistemi güvence altına alınmıştır. Şifreleme ve kimlik doğrulama sistemleriyle bu süreç güvenli hale getirilmiştir.
- Brezilya: Brezilya elektronik oy sistemini başarıyla uygulayan ülkelerden biridir. Brezilya Seçim Yasası, bu sistemin yasal çerçevesini oluşturur ve güvenli bir elektronik oy sistemi sağlar.
- ABD: ABD'de bazı eyaletler dijital oy sistemini pilot uygulamalarla denemektedir. Help America Vote Act (HAVA) , dijital seçim sistemlerini destekleyen federal bir yasadır.

-Çözüm Önerileri: Sonuç olarak yurtdışında yerleşik seçmenler için Dışişleri Bakanlığı görüşü ve YSK kararıyla elektronik oylama sistemine geçilmesi pozitif hukukta mümkündür. Yurtiçindeki seçmenler içinse bir yasa değişikliği gerekir. Böyle bir değişiklik olduğunda kuvvetle muhtemel bu değişiklik seçim kanunu değişikliği olarak kabul edilmeyecek ve bir yıllık süre kuralı uygulanmaksızın daha yakın tarihli bir seçimde de uygulanabilir durumda olacaktır. 2015 yılında HAVELSAN'ın yazılımını üstlendiği ve 2018 yılında revizesinin yapıldığı elektronik seçim yazılımı ile alakalı henüz bir güncel uygulama da bulunmamaktadır. Elektronik seçim sistemine geçişte HAVELSAN ile yürütülen protokol güncellenebilir.

ELEKTRONİK SEÇİMLERİN DEZAVANTAJLI GRUPLARIN SEÇME HAKKI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Demokrasinin olmazsa olmazı seçimlerin güvenilir, hızlı ve düşük maliyetle sonuç alacak şekilde yapılması amacıyla elektronik seçim uygulamaları önerilmiş, dünyada da örnek uygulamalar görülmüştür. Özellikle demokratik halk katılımının başatı olan seçme hakkının kullanılmasında seçim güvenliğinin sağlanması için, gizli oy-açık sayım, birden fazla kez oy kullanılmasının önlenmesi, oy güvenliğinin seçme hakkı kullanılırken olduğu kadar, oy sayımı ve ilanında da sağlanması; kısaca seçimlere hile karıştırılmasının önlenmesi amacıyla da elektronik seçimler bir güvence olarak ileri sürülmektedir.

Elektronik seçim uygulamaları, seçim güvenliği kadar, seçmen tarafından geçersiz oy kullanımının azaltılması/ortadan kaldırılması, engelli, yaşlı kategorileri gibi toplumsal hayatta dezavantajlı grupların seçme hakkının güvencesi olarak görülmektedir.

Bu bağlamda, öncelikle elektronik seçim sistemlerinin fayda ve sakıncalarının ortaya koyularak, bunların engelli, yaşlı, kadın kategorileri ile yoksulluk ve teknoloji ile dijital okuryazarlık açısından değerlendirilmesi gerekecektir.

1964'ten itibaren ABD'de delikli kart (punch card) sistemi ile gerçekleştirilen seçimlerle başlayan elektronik seçim uygulamaları, optik okuma sistemleri, belli noktalara yerleştirilen kiosklerde oy kullanarak oy pusulasının yazılı örneğinin alınması yöntemini ifade eden DRE (Direct recording electronic voting systems) ve nihai olarak da internet üzerinden vatandaş numarası ve elektronik devlet uygulamaları üzerinden oy kullanılması yöntemleri ile karşımıza çıkmaktadır. Özellikle internet üzerinden oy kullanılması yöntemlerine internetin yaygınlaşması ile son yıllarda daha çok itibar edildiği ve seçim güvenliğinin sağlanması amacıyla tedbirlerin tartışıldığı görülmektedir.

Buna göre hangi yöntem olursa olsun elektronik seçim yöntemlerinin ortak fayda ve sakıncalarını tespit etmek gerekmektedir:

Faydalar:

1. Seçim güvenliğinin sağlanması ve seçimlere hile karıştırılmasının önlenmesi
2. Bir kişinin birden çok oy vermesinin önlenmesi
3. İptal edilen ya da geçersiz oy sayısının azaltılması
4. Engelli seçmenler için oy kullanmanın kolaylaştırılması
5. Seçim gizliliğinin sağlanması
6. Seçim sonuçlarının daha hızlı, güvenilir ve düşük maliyetle alınması

Sakıncalar:

1. Yazılımlar ve programlar sorunsuz işlese bile bilgisayarın kayıt (registry) bilgilerinin değiştirilmesi yoluyla hatalı ya da hileli sonuç alınmasının mümkün olması
2. Dışarıdan müdahale ya da hackerlik yoluyla seçimlere hile karıştırılması riski. Uçtan uca şifreleme yöntemi bir güvenlik önlemi olarak önerilse de, ağa bağlı olan sistemlerde bu riskin her zaman söz konusu olması.

3. Sistemler ya da makinelerde arıza ya da elektrik kesintisi gibi nedenlerle oyların kaydedilememesi

4. Anayasa m.67/2’de öngörülen gizli oy ilkesine aykırı olarak, log dosyaları üzerinden seçmenlerin kullandığı oylara erişilebilmesi. (Ayrıca oy güvenliği için önerilen seçmen oy kullanır kullanmaz bir pusula yazdırılması ve bunun el değmeden karşılaştırma için saklanması yönteminde de seçmenin kimliğinin belli olmasının önlenmesi gerekmektedir.)

5. Baskıcı antidemokratik sistemlerde menfaat karşılığı ya da baskı altında oy kullanımına çare olmaması (Özellikle düşük nüfuslu kırsal bölgelerde oyların dağılımının daha belirgin olması seçmenler üzerinde baskıyı arttıracaktır.)

6. Teknolojik ve dijital okuryazarlığın yeterli olmaması nedeniyle toplumun belli kategorilerinin oy hakkını etkin bir şekilde kullanamaması

Tespitler

Literatürde dijitalleşmenin neden olduğu eşitsizlik türüne *dijital uçurum* ya da *dijital bölünme* adı verilmektedir.¹ Bilgi iletişim teknolojilerine bölgesel, cinsiyet, yaş ya da ekonomik nedenlerle erişimde yaşanan eşitsizliklerden kaynaklanan dijital uçurum, çoğu kez aynı nedenle teknolojik araçlara erişim ve bu konuda okur yazarlığın sağlanmasında da eşitsiz bir duruma sebebiyet vermektedir. Ankara ili sınırları içinde dahi, Covid-19 pandemi sürecinde Büyükşehir Belediyesi tarafından 918 mahalleye kablosuz internet erişimi için altyapı sağlanması gerekmiştir.² Dolayısıyla dijital ve teknolojik uçurum bu teknolojilere erişimi olanlar ile olmayanlar arasındaki farklılıkları ifade etmektedir. Özellikle alt yapı eksiklikleri ve zayıf alım gücü nedeniyle teknolojik aletlere erişimi kısıtlı olanların elektronik seçimlerde oy kullanma konusunda sorun yaşayabileceklerini öngörmek yanlış olmayacaktır.

Yine özellikle yaşlılar açısından teknoloji ve dijital dönüşüme adaptasyon genç kuşaklara göre daha geriden gelmekte ve kısıtlı kalmaktadır. TÜİK’in 2023 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması verilerine göre 16-74 yaş arası bireylerde 2023 yılında internet kullanım oranı; erkeklerde %90,9, kadınlarda %83,3 olarak açıklanmıştır. Cinsiyet ve yaş grubuna göre açıklanan veriler incelendiğinde 16-34 yaş arasında son üç aydaki internet kullanım oranı %95-97’lerde iken, 45 yaş sonrası bu oran düşmeye başlıyor, 55-64 yaş arasında %72,5 (erkeklerde %79,4, kadınlarda 65,8) ve 65-74 yaş arası en düşük değer olarak %46,9 (erkeklerde %55,3, Kadınlarda %39,3) görülmektedir. Ayrıca araştırmada “Kurumsal nüfus olarak tanımlanan okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzurevi, hastane ve hapisanede bulunanlar ile kışla ve ordu evlerinde ikamet edenler” ve “nüfusu toplam nüfusun %1’ini geçmeyecek şekilde yeterli (küçük köyler, oba, mezra v.b) örnek hane sayısına ulaşamayacağı düşünülen yerleşim yerleri” hedef kitle kapsamı dışında bırakılmıştır.³

Görülen odur ki, hem yaş hem de cinsiyet olarak teknolojik ve dijital araç kullanımı ve okuryazarlığa mesafeli bir seçmen grubu bulunduğu gibi, bu kategorinin seçme haklarının objektif olarak sağlanmasında elektronik seçim sistemleri ciddi bir zorluk çıkarabilecektir. Nitekim TÜİK

¹ Ay, Serhat- Kılıç, Taner, “Coğrafi Dijital Uçurum: Türkiye’de Dijital Dönüşümün Kentsel-Kırsal, Bölgesel ve Cinsiyet Eşitsizlikleri”, Coğrafya Dergisi – Journal of Geography, 2023, 46: s.111-122.

² Öner, Şerif/ Çam, Barış, “Covid-19 Sürecinde Yükselen Sosyal Belediyecilik: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Yönetim Bilimleri Dergisi, Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı Özel Sayısı, 2021, s.150.

³ [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407), (e.t. 1.10.2024)

verilerine bakıldığında, seçmen olarak kayıtlı bulunan huzurevi sakinlerinin de araştırma kapsamında yer almadıkları görülmektedir. 4125 s. Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun m.90 uyarınca yaşlıların öncelikli oy vermeleri sağlanabilse de, m.93 kapsamında felç ya da engellilik durumları açıkça belli olmadığı sürece refakatçi eşliğinde oy kullanabilmeleri seçim güvenliği ve gizli oy ilkesi gereği mümkün değildir. Yine Kanun m.74 uyarınca engelli seçmenlerin oylarını rahatlıkla kullanabilmeleri için gerekli tedbir alınacağından, il ve ilçe merkezlerinde ikamet etmeleri halinde askı dönemi içinde “Engeli Nedeniyle Yatağa Bağımlı Olduğu” veya “Hastalığı Sebebiyle Yatağa Bağımlı Olduğu” ibaresinin yer aldığı sağlık raporu ile birlikte “Seyyar Sandık Kurulu Talep Formu” doldurarak yerleşim yerinin bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna veya muhtarlığa başvurarak evlerinde ya da huzurevlerinde oy kullanabileceklerdir.

Yine cinsiyete bağlı olarak teknolojik araçlara erişim ve okuryazarlığı konusunda kadınların erkeklere göre daha eşitsiz konumda olmaları, etkin bir şekilde oy kullanabilmelerini etkileyecektir. Üstelik özellikle kadınlar üzerinde uygulanan ev içi baskı ile teknolojik zorlukların birleşmesi, seçme haklarını özgür iradeleri ile kullanmalarına engel olabilecektir. Aynı durum şiddet mağduru olup sığınma evlerinde bulunan kadınlar açısından, sığınma evlerine seyyar elektronik sandık taşınması ile olumlu bir sonuca ulaşabilecektir. Yüksek Seçim Kurulu’nun 19.03.2023 tarih ve 2023/176 sayılı kararına göre hakkında koruma kararı bulunan seçmenin durumu bildirilen İlçe Seçim Kurulu Başkanlığınca ‘uygun görülmesi’ halinde oy kullanılabilmesi mümkündür. Buna göre yine adres kayıt sistemine göre belirlenen sandık seçmen listesinde kadının kimlik bilgileri anonimleştirilerek oy kullanması mümkündür. Ancak, şu an yürürlükte bulunmayan bu karar sığınma evlerinde kalan kadınlar açısından, şiddet mağduru oldukları mahale gitmek anlamına geleceği için seçim haklarının kullanılması önündeki engeli de kaldırmıyordu. Norveç ve birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi sığınma evlerine seyyar sandık kurulması yoluyla oy kullanılması gereği ifade edilmişti. Elektronik seçim açısından da bu yerinde talebin sağlanması gerekmektedir.

Öneriler:

Seçme hakkının elektronik ortamda kullanılması konusunda özellikle yaşlılar, bölgesel ve ekonomik nedenlerle elektronik ve teknolojik okuryazarlığa uzak bireyler, engelliler ve kadınlar açısından birtakım konuların dikkate alınması gerekecektir:

1. Her şeyden önce baskıcı ve antidemokratik toplumlarda klasik seçimlerde sağlanamayan güvenliğin elektronik seçimlerde de sağlanamayacağı dikkate alınmalıdır. Yaşlılık, engellilik, ekonomik sınıf, eğitim, kadının toplumsal cinsiyet rolü, kırsal nüfusun toplumsal durumu gibi sosyolojik olgular dikkate alınarak klasik seçimlerde karşımıza çıkan menfaat karşılığı ya da baskı altında oy kullanmanın, oy hakkı üzerindeki olumsuz sonuçlarının elektronik seçimlerde iyice perçinlenmesinin önüne geçilmesi için tedbirler alınmalıdır.
2. Anayasa m.2 “insan haklarına saygılı sosyal hukuk devleti” ile m.10 “eşitlik” ilkeleri ve m.67’de güvence altına alınan seçme hakkının dezavantajlı grupların seçme haklarının kullanılmasında dayanaktır. Her kategorinin serbestçe oy kullanma hakkının sağlanması için teknik ve idari tedbirler alınmalıdır.
3. Elektronik seçim uygulamalarının güvenilir olması, kolay ve anlaşılır olması, seçmende hiç endişe uyandırmaması, klasik yöntemlere göre daha fazla iş yükü olmaması ve denetlenebilir olması gerekmektedir.

4. Aşamalı bir geçiş öngörülerek bu konudaki eğitimler herkese ulaşacak şekilde, örneğin TRT üzerinden, yaygınlaştırılmalı; geçiş sürecinde klasik seçim yöntemlerinin de elektronik seçimle birlikte uygulanması gerekmektedir.
5. Dezavantajlı grupların baskı altında oy kullanmalarını ya da yerlerine oy kullanılmasını önlemek için biyometrik tarama (örn. Parmak izi) ile tek başlarına oy kullanmalarının sağlanması gerekmektedir.
6. Seyyar elektronik sandıklar ile huzurevleri, bakımevleri ve evde oy kullanması gereken engellilik durumu olan seçmenlere erişilmesi, buralarda da seçim güvenliğinin sağlanması gerekmektedir.
7. Sığınma evlerinde kalan ya da hakkında koruma kararı bulunan şiddet mağduru kadınlar için sığınma evlerinde ya da il/ilçe seçim kurulları tarafından oluşturulmuş-belirlenmiş merkezlerde oy kullanma olanağı tanınmalıdır. Böylece adres kayıt sisteminden bağımsız biyometrik tarama ile seçmenin oy kullanıp kullanmadığı da belirlenebilecektir.

(Dr. Öğretim Üyesi Eser US DOĞAN çalıştayda yer alamasa da katkılarını ilgili çalışma ile sunmuştur)

